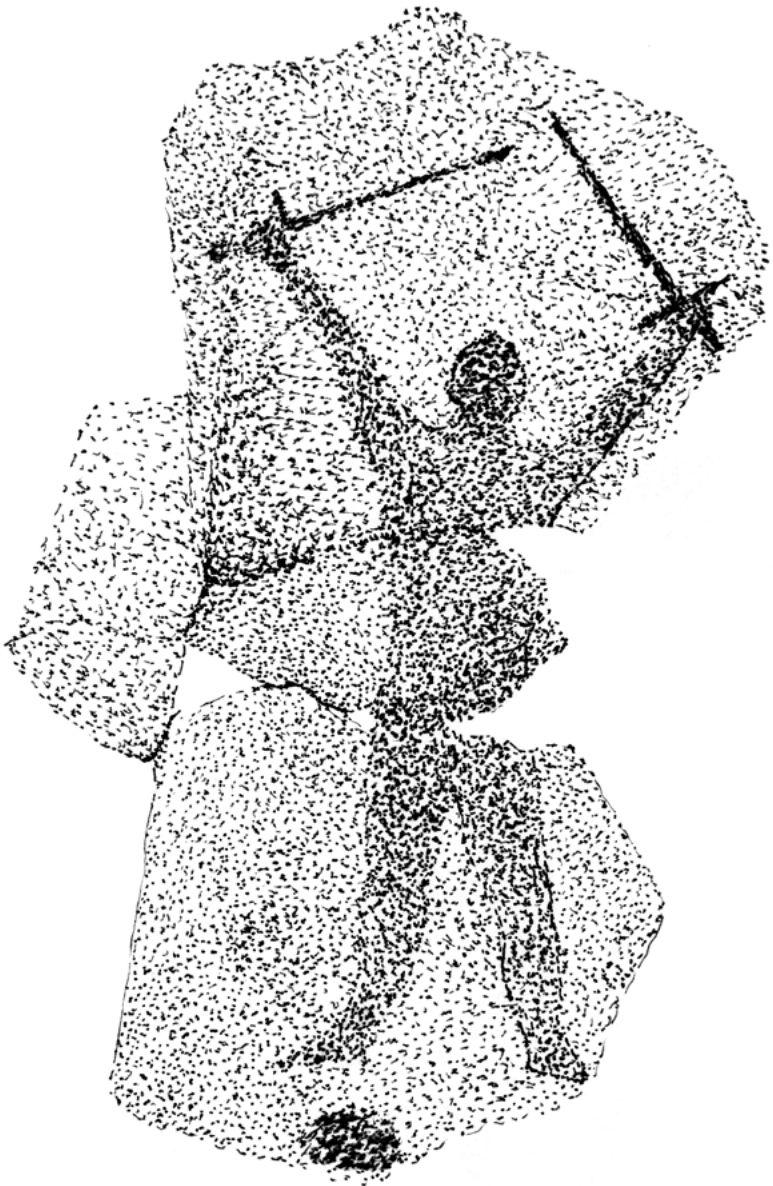

Mistr Sun

Umění války

Přeložil a komentáři opatřil Václav Cílek

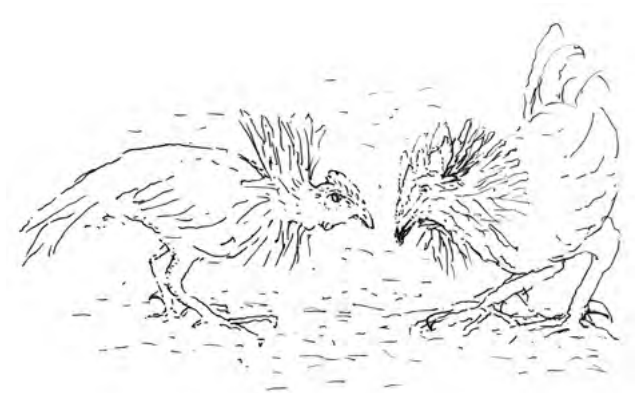

Umění války

Mistr Sun

Z anglických překladů přeložil
a komentáři opatřil Václav Cílek

Nakladatelství DOKOŘÁN

Mistr Sun

Umění války

© Václav Cílek, 2023

Illustrations © Ondřej Smeykal, 2023

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

V nakladatelství Dokořán vydání druhé (první elektronické).

Z anglických překladů přeložil a komentáři opatřil Václav Cílek.

Odpovědný redaktor Marek Pečenka. Jazyková redakce Tereza Ješátková.

Ilustrace Ondřej Smeykal.

Obálka (s použitím kresby Ondřeje Smeykala), grafická úprava, sazba a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

Vydalo v roce 2023 nakladatelství Dokořán, s. r. o., Holečkova 9, Praha 5,

dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,

jako svoji 1 225. publikaci (411. elektronická).

ISBN 978-80-7675-146-0

O překladu a překládání	7
1. ÚVOD	11
2. UMĚNÍ VÁLKY	27
I. Posouzení	29
II. Vedení boje	35
III. Plánování útoku	41
IV. Uspořádání a rozložení	47
V. Umístění	53
VI. Silná a slabá místa	59
VII. Pohyby vojska	67
VIII. Devět nečekaných okolností	75
IX. Na pochodu	79
X. Terén	87
XI. Devět krajin	95
XII. Útok ohněm	107
XIII. Použití špiounů	111
XIV. Souhrn	117
3. UMĚNÍ VÁLKY V KOMENTÁŘÍCH A ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZECH	121
Doslov	165
Výběr z použité literatury	173

O překladu a překládání

U čínských klasických textů považuji za užitečné jejich rozdělení na tři sféry připomínající soustředné kruhy. Úplně uvnitř nalézáme jádro nauky a hovoříme o vnitřních kapitolách, které jsou nejstarší a nejcennější. Ty jsou obklopeny stále ještě pozoruhodnými vnějšími kapitolami, na které můžeme pohlížet jako na vzpomínky a doplňky několika generací žáků. Tento celek obestírá třetí sféra někdy až stovek komentářů, z nichž obvykle dva či tři jsou natolik hluboké a objevné, že se samy staly klasickými díly.

V češtině existují dva základní překlady *Umění války* – první z konce čtyřicátých let od Mistra Jaroslava Průška a druhý z poloviny devadesátých let, „kanonický“, od Mistra Oldřicha Krále. Knihu jsem překládal z angličtiny. Měl jsem k dispozici tak rozsáhlý soubor překladů a dalších textů, až mi z toho množství bylo úzko. Derek Yuen, autor vynikajícího úvodu do četby knihy *Deciphering Sun Tzu: How to Read 'The Art of War'* (Porozumět Mistru Sunovi: jak číst „Umění války“, Oxford University Press, 2014), doporučuje tři základní anglické překlady – od Ralpha Sawyera, Thomase Clearyho

a Rogera Amese. Používal jsem je všechny, ale stejně za nejvíc vděčím Victoru Mairovi a z komentátorů Johnu Minfordovi. Když jsem byl úplně bezradný, utekl jsem se k překladu Yuana Shibinga.

Nepokouším se rekonstruovat původní text, ale právě naopak, když ve více spolehlivých překladech nalézám navzájem se podporující a osvětlující varianty jednoho čtení, uvádím je obě, protože i čínská slova a věty mohou mít více interpretací zároveň. Řídím se dvěma zásadami – aby se text dal číst i bez poznámek a také nepřekládám žádnou větu, jejímuž smyslu bych sám nerozuměl. Možná tím připravuji čtenáře o kousek nezbytného tajemství...

Úvodní souhrn každé kapitoly je vždy mým vlastním textem, inspirovaným podobným přístupem Victora Maira. Úvod a závěr knihy je výsledkem studia několika monografií, jejichž výběr je citován v použité literatuře. Již vzhledem k povaze pramenů je zjevné, že jsem se pokusil o poctivý čtenářský překlad, ale nejde o sinologické dílo. Ostatně existují dva, navzájem se doplňující druhy znalců – ti, kdo umí čínsky, a ti, kdo dlouhou dobu srdcem prožívali východní poezii a aspoň trochu žili životem horského poustevníka, byť na částečný úvazek. Ti první někdy při překládání ztratí srdce textu a těm druhým se stává, že v zrcadle původního textu nespatří odkaz vzdálené země, ale svoji vlastní tvář.

1.
Úvod

Kdo nerozumí válce, zahyne

Před dvěma a půl tisíci lety byla sepsána kniha, kterou známe jako „Umění války“, i když původní význam by byl bližší titulu „Vojenské záležitosti“ či „Způsoby válčení“. Její myšlenky a jejich interpretace ovlivňují způsoby vedení válek dodnes, protože se prostřednictvím mongolských vojsk vtiskly do vojenské doktríny ruské říše a díky čínskému dědictví i do průběhu vietnamské války. Spis vznikl v období sedmi válčících států, které spolu během tří století svedly kolem čtyř set větších bitev, ve kterých zahynulo mnoho set tisíc vojáků. Přesto jeho poselstvím není jen návod jak vést úspěšně vojenské operace, ale také to, aby vojska nevedla zbytečnou válku proti Nebi, kterou nakonec nelze vyhrát. Nepřítele lze možná porazit, ale ještě lepší je jej přechytračit a zlomit jeho ducha předtím, než vůbec pozvedne zbraň.

V mnohem pozdějším tchangském dekretu čteme, že „svrchovaně moudrý je ten, kdo uvede říši do harmonie mezi Nebem a Zemí“. Neznamená to, že by války neměly být, protože v čínském vědomí jsou téměř nezbytnou součástí uvádění světa do harmonie, ale moudrý je

ten, kdo dokáže vést válku bez zbytečného utrpení. V jednom z komentářů k *Umění války* jsem našel domněnku, že Mistr Sun píše, jako by on sám za války fyzicky trpěl, a přeje si, aby tuto zkušenost nemusel opakovat. Kniha Mistra Suna je dnes společně s mnohem obsáhlejší Clausewitzovou monografií *O válce* považována za základní dílo vojenské strategie. Carl von Clausewitz podává návod jak válku vyhrát, ale Mistru Sunovi jde místy ještě o víc – válku je třeba vést tak, abychom při tom neurazili Nebesa.

V tomto smyslu byla kniha zařazena do taoistického kánonu. Současní sinologové našli mnoho pasáží, kde se navzájem doplňuje s filozofickým spisem *O tau a ctnosti* Mistra Laa, a vliv obou děl je vzájemný. *Umění války* dnes koupíte na kdejakém letišti, protože ho čtou obchodníci, manažeři i rodinní psychoterapeuti. Nemusí se nám to líbit, ale válka je, možná hned po soucitu a slitování, druhou nejdůležitější součástí našich dějin a v mnoha případech i našich životů. Je výhodné jí rozumět.

Knihy o válčení

Období Jar a podzimů (771–476 př. n. l.) přechází do doby Válčících států (475–221 př. n. l.) a někdy na tomto rozhraní, nejspíš kolem poloviny 5. století či ještě později, byla dle nálezů rukopisů v čínských hrobkách kniha *Mistra Suna* víceméně kodifikována. Různí badatelé kladou její vznik mezi roky 512 až 350 př. n. l., ale pravděpodobnější je spíš mladší datum. Byla promyšlena v době, kdy aristokratické válčení s bronzovými zbraněmi, jaké známe např. z *Iliady*, ustupuje systematicky organizované válce, ve které armády mohou čítat až několik set tisíc vojáků. Zbraně jsou již zhotoveny ze sice plebejského, ale laciného a dobře dostupného železa. Jízda na vozech ustupuje stále se zdokonalujícím lukům a od čtvrtého století před Kristem je vojenská revoluce završena zavedením kuše.

V Sunově době se proměňuje nejenom přístup k válce, ale také roste populace. Tu je možné nasytit jen díky novým postupům v zemědělství včetně hluboké orby a používání hnojiv, ale zejména pomocí obrovských zavlažovacích projektů. S tím souvisí zavádění přísného daňového systému s oběhem mincí. Výstavba desítky kilo-

metrů dlouhých kanálů obehnaných hrázemi připomíná vojenskou operaci a skutečně oddíly venkovských dělníků byly organizovány tak, aby se snadno mohly stát armádou. I přes tento příval nových myšlenek, technologií a způsobů vlády je pravděpodobné, že některé poučky Knihy mohly být tradovány celá staletí ještě z dob čínské bronzové doby a teprve v období Válčících států byly sestaveny do souvislého textu. Podobným procesem zhruba ve stejné době procházely „válečné knihy“ Starého zákona i taoistický a buddhistický kánon. Ve všech těchto případech můžeme hovořit o geniálních autorech i geniálních kompilátorech. Ano, někde v hlubinách dávnověku určitě žil nedostižný Mistr Sun či Mistr Lao, kteří jako prvotní oheň vyjádřili vlastní jádro nauky, ale knihy jim připisované jsou mladší a obohacené dalšími přispěvateli. Byly do hloubky promyšleny, doplňovány, systematizovány a sepsány mysliteli mnoha dalších generací. Kanonickým textům předcházely krajové varianty doprovázené komentáři desítek filozofických škol. Nikdy se nedozvíme, co Mistr Sun přesně řekl, ale kniha jemu připisovaná je tím možná ještě cennější, protože představuje kumulativní znalost a moudrost mnoha jeho předchůdců i pokračovatelů navlečenou jako korálky výroků na stříbrné niti dávno, na samém počátku civilizace, kdy byly objeveny principy, jimiž se řídí osudy království. Oheň jednou zažehnutý hoří celé věky až do naší doby.

Keltské a skytské války

Míváme pocit, že kniha *Mistra Suna* se odehrává v daleké Číně a že s námi nemá, alespoň geograficky, mnoho společného. Nemusí to být úplně pravda, protože jen o něco mladší, ne-li současná čínská kniha *Mistra Moa* o obléhání měst se nápadně podobá knize řeckého стратега Aenea *Tactica* asi z let 370–350 př. n. l. Řecké obchodní stanice ležely na různých trasách Hedvábné stezky, takže i v této dávné době se alespoň občas mísily evropské, čínské a indické vlivy. Dokonce se zdá, že i část klasických buddhistických spisů byla v Sogdianě či snad samotném Kábulu kompilována řeckými filozofy opírajícími se o systematickou, aristotelovskou tradici.

V Indii se v téže době (či později, i zde nepanuje jednotný názor na chronologii) objevuje *Arthašástra*, naučení o praktických věcech, zejména o politické vědě. Jako autor je tradičně uváděn mudrc Čánakja, který snad žil nedaleko pákistánského Ravalpindí a v Taxile na severojižní obchodní trase navazující na Hedvábnou stezku. Čánakja rozlišuje válku otevřenou, skrytou a tichou. Velký prostor věnuje využívání špiónů a podvratných technik, které se řídí podob-

nými principy jako hybridní konflikty naší doby. Mezi zvláštní sortu špiónů kromě nájemných vrahů řadí např. traviče. Arthašástra byla dokončena asi ve třetím století naší éry, ale vznikala po dobu několika staletí kompilací různých klasických textů. Místy, právě ve válečných kapitolách, se jedná spíš o šílený než moudrý text.

I v našem pravěku nejpozději během temných válečných staletí konce doby bronzové a počátku doby železné asi před třemi tisíci lety (v *Iliadě* se častěji mluví o bronzu, v *Odyseji* o železu) nejspíš existoval podobný základ strategické nauky jako v Číně, ale pro řecké a římské myšlení je typické, že umění války – ať již trojské, peloponéské, perské, punské, galské či židovské – je tradováno formou příběhů a historií.

Lest trojského koně by se Mistru Sunovi i Čanakjovi nejspíš líbila stejně jako klamavé manévry řeckých velitelů popisovaných Thúkydidem či Hérododem. Asi také není náhodou, že kniha Mistra Suna je (snad) zapsána v těch desetiletích, kdy se i v Evropě kolem roku 450 př. n. l. mění halštatské období staré doby železné v mladší laténské období. O původu moderních Keltů se vedou diskuse trvající déle než sto let, ale zdá se, že jednou z příčin mohl být tlak skytských válečníků na mezinárodní obchod. Žoldnéři pocházející ze skytských kmenů mistrně ovládající jízdu na koni a lukostřelbu byli najímáni do čínských i perských armád a východní i západní Hunové tak zprostředkovávali válečnické znalosti v lesostepním pásmu mezi severní Čínou a Chersonem u Černého moře. O starých Peršanech se často hovoří jako o národu kulturních přenašečů a zprostředko-